

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ НАПН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМ. Г. С. КОСТЮКА НАПН УКРАЇНИ

Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика

Збірник наукових праць

Випуск № 2 (19)

Київ – 2017

ЗМІСТ

Розділ I. Педагогічні проблеми обдарованої особистості

1.1. <i>Федорова Ніна, Малиношевська Альона</i> . Формування професійної компетентності вчителя	8
1.2. <i>Міленіна Мілена</i> . Біологічні аспекти формування обдарованості особистості	16
1.3. <i>Русалкіна Людмила</i> . Іншомовна компетенція як складник професійної підготовки майбутніх лікарів	25

Розділ II. Проблеми розвитку обдарованості у позашкільних навчальних закладах

2.1. <i>Шелестова Людмила</i> . Розвиток дослідних здібностей дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку у процесі навчання	33
2.2. <i>Крутії Катерина, Грицишина Таїсія, Стеценко Ірина</i> . Використання технології «освітня подорож» як засіб реалізації STREAM-освіти дошкільників	43
2.3. <i>Поліхун Наталія, Постова Катерина</i> . Змістові компоненти інструментарію психолого-педагогічної підтримки дослідної діяльності інтелектуально обдарованих учнів	48

Розділ III. Психологічні проблеми обдарованої особистості

3.1. <i>Сергєєнкова Оксана, Подшивайлов Федір, Подшивайлова Лідія</i> . Аналіз кореляційних зв'язків показників мотиваційної сфери особистості	57
3.2. <i>Єзерська Наталія</i> . Організація діяльності соціально-психологічного супроводу адаптації обдарованих учнів підліткового віку в умовах школи-інтернату	68
3.3. <i>Хижняк Анна</i> . Вікові особливості прояву професійних деформацій в інтерперсональній сфері тренерів-викладачів фізичного виховання	79
3.4. <i>Андросович Ксенія</i> . Психолого-педагогічний інструментарій діагностики компонентів соціалізації обдарованих старшокласників	86
3.5. <i>Мельник Марина</i> . Теоретико-методологічні засади розробки проблеми діагностики обдарованості: здобутки і перспективи	93
3.6. <i>Тригуб Тетяна</i> . Конструювання як метод розвитку практичного інтелекту в учнів молодшого віку	102
3.7. <i>Семенюк Надія</i> . Соціальні детермінанти життєвих орієнтацій медиків офтальмологічного профілю	107

НАШІ АВТОРИ	118
-------------------	-----

РОЗДІЛ ІІІ ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

УДК 159.9:378(043)

*Оксана Сергєєнкова,
Федір Подшивайлов,
Лідія Подшивайлова,
м. Київ*

АНАЛІЗ КОРЕЛЯЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ПОКАЗНИКІВ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ

Представлено визначення поняття та модель мотиваційної сфери особистості як теоретичні засади для розробки програми емпіричного дослідження цього феномена. Подано перелік досліджуваних емпіричних показників: емоційна спрямованість, адаптивність, особистісна тривожність, організованість, перфекціонізм, навчальна мотивація, локалізація контролю, мотивація досягнення (прагнення успіху, страх невдач), ціннісні орієнтації. Здійснено аналіз наявності кореляції між загальним рівнем навчальної мотивації та рівнем мотивації отримання знань, оволодіння професією й отримання диплому.

Ключові слова: мотиваційна сфера особистості, модель мотиваційної сфери особистості, емоційна спрямованість, адаптивність, особистісна тривожність, організованість, перфекціонізм, навчальна мотивація, локалізація контролю, мотивація досягнення, ціннісні орієнтації, кореляційний аналіз.

Представлено определение понятия и модель мотивационной сферы личности как теоретические предпосылки для разработки программы эмпирического исследования данного феномена. Перечислены исследуемые эмпирические показатели: эмоциональная направленность, адаптивность, личностная тревожность, организованность, перфекционизм, учебная мотивация, локализация контроля, мотивация достижения (стремление к успеху, страх неудач), ценностные ориентации. Проведенный анализ выявил наличие сильной прямой корреляции между общим уровнем учебной мотивации и уровнем мотивации получения знаний, овладения профессией и получения диплома.

Ключевые слова: мотивационная сфера личности, модель мотивационной сферы личности, эмоциональная направленность, адаптивность, личностная тревожность, организованность, перфекционизм, учебная мотивация, локализация контроля, мотивация достижения, ценностные ориентации, корреляционный анализ.

The article presents the definition of the concept and the model of the motivational sphere of the personality as theoretical prerequisites for developing a program of empirical research of this phenomenon. The empirical indicators studied are: emotional orientation; adaptability, personal anxiety, organization, perfectionism; educational motivation (scales «getting knowledge», «mastering the profession», «getting a diploma»); control localization, achievement motivation (success orientation, fear of failure), value orientations. The analysis revealed a strong direct correlation between the overall level of educational motivation and the level of motivation for obtaining knowledge, mastering the profession and obtaining a diploma. The presence of a direct moderate correlation is revealed between the level of adaptability and the level of organization; between the level of adaptability and success orientation; between the level of general perfectionism and success orientation; between the level of organization and the success orientation; between the level of internality of the control locus and the general level of educational motivation. A moderate inverse correlation was found between the level of adaptability and the level of personal anxiety. A direct weak correlation was found between the level of the control locus and the level of personal anxiety; between the general level of educational motivation and the level of organization. Other correlations, most of which are significant, do not indicate a connection between the indicators of the motivational sphere among themselves, since they fall into a zone of very weak correlation.

Key words: *motivational sphere of personality, model of motivational sphere of personality, emotional orientation, adaptability, personal anxiety, organization, perfectionism, educational motivation, control localization, achievement motivation, value orientations, correlation analysis.*

В умовах жорстких трансформаційних перетворень глобалізованого соціуму гостро постає проблема збереження особистісної цілісності та індивідуальної неповторності людини, які забезпечуються мотиваційною сферою особистості. Актуальності набуває побудова несуперечливої теорії мотиваційної сфери особистості та перевірка її прогностичних можливостей на практиці. Сучасна психологія має достатньо можливостей для поєднання герменевтичного «розуміння» (цілісного душевно-духовного переживання), які є методологічною основою гуманітарних наук, і «пояснення» об'єктивних явищ засобами математики, що постає характерним для природничих наук. Емпіричне дослідження особливостей мотиваційної сфери особистості з подальшими аналізом, систематизацією та класифікацією отриманих емпіричних даних має, з одного боку, забезпечити підтвердження теоретичних положень, а з іншого – виступити джерелом отримання принципово нового знання, завдяки чому зумовити постановку нових перспективних дослідних завдань.

Здійснений на основі аксіоматичного підходу [12] ґрунтовний аналіз психологічних праць з психології мотивації дав змогу впорядкувати понятійну базу досліджуваного феномену [7] і побудувати модель мотиваційної сфери особистості [8].

Вихідним щодо мотиваційної сфери особистості визначено поняття «нужда», яке є об'єктивною властивістю організму як відкритої системи та відображає нестачу в будь-чому зовнішньому і спонукає організм до взаємодії з оточуючим світом. Поняття «потреба», «потяг», «бажання», «мотив», «мотивація», «намір», «когнітивний контроль» стали базовими

для розкриття сутності мотиваційної сфери особистості. Однак вони не вичерпують різноманіття мотиваційних феноменів, до яких можна зарахувати, зокрема орієнтувальний рефлекс, орієнтувальну діяльність, нахили, спрямованість, установку, атитюд, апперцепцію, динамічний стереотип, інтерес, цінності, смисли, ціннісні орієнтації, світогляд, картину світу тощо, а також поняття, які позначають такі особистісні властивості, як локус контролю, адаптивність, організованість, тривожність, перфекціонізм тощо, що детермінують мотиваційний процес та постають базисом потенційної мотивації.

Систематизація та структурування вищезазначених феноменів надали можливість виокремити чотири складники мотиваційної сфери особистості: орієнтаційну; мобілізаційну; актуалізаційну; реалізаційну. Також це дає змогу встановити функціональні зв'язки між ними і побудувати модель мотиваційної сфери особистості [8].

Результатом теоретичного аналізу досліджуваної проблеми стало визначення поняття мотиваційної сфери особистості як центру простору особистості, де перетинаються особистісні властивості, що визначають характер мотиваційних процесів, який задає спрямованість, забезпечує стійкість, стабільність і цілісність особистості.

Описані теоретичні положення стали підґрунтям для планування, організації та проведення емпіричного дослідження особливостей мотиваційної сфери особистості з подальшим кількісним аналізом отриманих результатів та їх інтерпретацією.

Метою цієї статті є аналіз кореляційних зв'язків показників мотиваційної сфери особистості, отриманих за результатами емпіричного дослідження студентів.

На етапі теоретичного аналізу виокремлено чотири складники мотиваційної сфери особистості студента: *орієнтаційний*, *мобілізаційний*, *актуалізаційний* та *реалізаційний*, що забезпечили структуру емпіричного дослідження особливостей мотиваційної сфери особистості. З огляду на те, що всеохоплююче вивчення різних проявів мотиваційної сфери особистості неможливе у межах одного дослідження, для характеристики кожного складника було також виділено окремі показники, що відображають змістові характеристики мотиваційної сфери особистості та є досить інформативними стосовно психологічних чинників розвитку. Орієнтаційний складник представлено показником емоційної спрямованості; мобілізаційний – показниками адаптивності, особистісної тривожності, організованості, перфекціонізму; актуалізаційний – показниками навчальної мотивації та мотивації навчально-професійної діяльності; реалізаційний – показниками локалізації контролю, мотивації досягнення, ціннісних орієнтацій студентів.

Емпіричне дослідження здійснювали упродовж 2010–2015 рр. у одному із закладів вищої освіти м. Київ. Вибірку становили 235 студентів-психологів I–IV курсів, з них 19,15 % осіб чоловічої статі (45 юнаків) та 80,85 % осіб жіночої статі (190 дівчат). Вік студентів на початок дослідження – 16–18 років, на завершальному етапі – 20–22 роки.

Дослідження охопило 11 різнопланових психодіагностичних методик, об'єднаних у чотири блоки, відповідно до розробленої моделі мотиваційної сфери особистості.

Перший блок було спрямовано на дослідження орієнтаційного складника мотиваційної сфери особистості, який вивчали за допомогою методики на визначення структури емоційної спрямованості (за В. Семиченко) [15].

Другий блок методик забезпечив дослідження мобілізаційного складника мотиваційної сфери особистості: методика «Самооцінка адаптивності» (модифікований варіант методики С. Болтівця) [6]; визначення рівня особистісної тривожності (за Ч. Спілбергером, адаптація Ю. Ханіна) [6]; тест «Ваша організованість» (за Є. Комаровим) [6]; методика «Багатовимірна шкала перфекціонізму» (за П. Хьюїттом та Г. Флеттом, адаптація І. Грачової) [2].

Актуалізаційний складник мотиваційної сфери особистості вивчали за допомогою третього блоку методик, де була наявна методика «Мотивація навчання у ВНЗ» (за Т. Ільїною) [3] та методика на визначення мотивації професійної діяльності (методика К. Замфір у модифікації А. Реана) [6].

Четвертий блок було спрямовано на дослідження реалізаційного складника мотиваційної сфери особистості, що складався з таких методик: тест СЛК – суб'єктивної локалізації контролю (модифікація шкали Дж. Роттера С. Панталеєвим, В. Століним) [13]; методика вивчення мотивації досягнення цілі та успіху (за Т. Елерсом) [5]; методика вивчення мотивації уникнення невдач (за Т. Елерсом) [5]; методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча [там само].

Кількісну обробку даних здійснювали за допомогою визначення середніх значень, відсоткових співвідношень, за результатами чого було виявлено такі особливості мотиваційної сфери студентів-психологів.

Емоційна спрямованість як показник орієнтаційного складника мотиваційної сфери досліджуваних характеризується тим, що перші місця відведено для «комунікативних», «альтруїстичних», «гедоністичних» емоцій, а останні – для «пугнічних», «естетичних», «гностичних». Це свідчить про те, що для студентів-психологів емоційне задоволення приносить спілкування, допомога людям і комфорт, а менше – боротьба, краса та пізнання.

Аналіз показників мобілізаційного складника мотиваційної сфери студентів-психологів підтвердив, що більшість студентів мають середній рівень адаптивності, однак упродовж навчання адаптивність не зростає, а знижується. Рівень особистісної тривожності вище середнього, що передбачає виявлено значущу тенденцію його зростання від першого до четвертого курсу. Більшість студентів-психологів мають низький рівень організованості та середній рівень як загального перфекціонізму, так і окремих його складових. Виявлено статистично значуще зниження рівня перфекціонізму на третьому курсі.

В актуалізаційному складнику мотиваційної сфери у студентів-психологів виявлено домінування внутрішньої мотивації освітньо-професійної діяльності, на другому місці перебуває зовнішня позитивна мотивація, на останньому – зовнішня негативна. Це свідчить, що мотивування майбутніх психологів до навчання заохоченням чи покаранням є досить мало-ефективним. У лонгітудному дослідженні зафіксовано статистично значуще зниження рівня внутрішньої мотивації з першого до другого курсу, а також рівня зовнішньої позитивної мотивації з першого до третього курсу. В освітній мотивації респондентів домінує мотив «отримання диплому», на другому місці – мотив «оволодіння професією», а мотив «отримання знань» – на останньому. Майже половина респондентів зазначила, що не бачать сенсу в більшості завдань, які вони виконували в процесі навчання.

Особливостями реалізаційного складника мотиваційної сфери студентів-психологів є таке. Більшість майбутніх психологів схильна покладати відповідальність за все, що відбувається, на себе, а не на інших людей чи незалежні обставини (мають інтернальний локус контролю). Мотивація досягнення успіху та мотивація уникнення невдач перебувають на середньому рівні. За допомогою методики М. Рокіча було встановлено середньогруповий ранг цінностей, яким майбутні психологи надають перевагу: на вершині рейтингу знаходяться такі термінальні цінності, як «любов» (I ранг), «здоров'я» (II ранг), «активне діяльне життя» (III ранг), а на останніх – «пізнання» (XVI ранг), «творчість» (XVII ранг), «щастя інших» (XVIII ранг). З першого по четвертий курс ранги термінальних цінностей «цікава робота» та «пізнання» підвищуються, а цінностей «здоров'я», «суспільне визнання», «розвиток», «свобода» – знижуються. До інструментальних цінностей, якими студенти-психологи керуються в житті, належать «життєрадісність» (I ранг), «вихованість» (II ранг), «незалежність» (III ранг), на останніх позиціях – «терпимість» (XVI ранг), «ефективність у справах» (XVII ранг), «непримиримість до недоліків у собі та інших людях» (XVIII ранг). Ранги термінальних цінностей «вихованість», «високі запити» з першого по четвертий курс зростають, а ранги термінальних цінностей «життєрадісність» та «ефективність» – знижуються.

Для більш поглибленого аналізу емпіричних даних було використано коефіцієнт рангової кореляції Р. Спірмена. Кореляція – це ступінь подібності, відповідності одного числового ряду іншому [35]. Необхідно зазначити, що кореляція вказує лише на те, що певні множини значень пов'язані між собою, а інформацію про причиново-наслідкові зв'язки не дає. Тобто, якщо встановлено, що рівень адаптивності обернено корелює з рівнем особистісної тривожності на рівні $r = -0,47$, то не зрозуміло чи висока адаптивність знижує тривожність, чи низька тривожність призводить до високої адаптивності. У такому випадку ми можемо констатувати, що приблизно в половині випадків особи з високою адаптивністю матимуть низьку тривожність. Коефіцієнт кореляції (r) в межах від 0,2 до 0,6 має практичну та теоретичну цінність, надає можливість формулювання гіпотез, але дійсно важливим вважається, коли $r > 0,6$ [4]. На думку О. Сидоренко, існує дві системи класифікації кореляційних зв'язків – загальна і часткова. Загальна ґрунтується на величині коефіцієнта кореляції (r), а часткова – лише на рівні значущості (p) конкретного об'єму вибірки [16]. Зазвичай використовують часткову систему класифікації, однак в ситуації значного обсягу вибірки ця система класифікації не є інформативною та може породжувати неправомірну інтерпретацію результатів і, як наслідок – недостовірні висновки, адже часто за значних об'ємів вибірки, навіть дуже слабка кореляція (наприклад, $r = 0,15$) є значущою. Тому під час розгляду пропонованої нижче зведеної таблиці 1 коефіцієнтів кореляцій рекомендовано звертати увагу на абсолютну значущість коефіцієнта r , а не на рівень значущості p .

Загальна класифікація сили кореляційного зв'язку:

$r > 0,6$ – сильна кореляція;

$0,3 < r < 0,6$ – помірна;

$0,2 < r < 0,3$ – слабка;

$r < 0,2$ – дуже слабка, зв'язок практично відсутній.

Розділ III. Психологічні проблеми обдарованої особистості

Для 11 показників мотиваційної сфери особистості (адаптивність, особистісна тривожність, організованість, перфекціонізм, освітня мотивація, мотивація отримання знань, оволодіння професією, отримання диплому, інтернальність, прагнення успіху, страх невдач) було розраховано коефіцієнти кореляцій, що представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Результати кореляційного аналізу показників мотиваційної сфери особистості майбутніх психологів (n = 235)

	Адаптивність	Навчальна мотивація	Отримання знань	Оволодіння професією	Отримання диплому	Прагнення успіху	Страх невдач	Тривожність	Організованість	Інтернальність
Перфекціонізм	0,12*	0,17**	0,15*	0,03	0,14*	0,41**	-0,03	0,13*	0,18*	0,09
Адаптивність	-	0,22**	0,20**	0,12*	0,09	0,32**	-0,08	-0,47**	0,43**	0,26**
Навчальна мотивація	-	-	0,69**	0,62**	0,54**	0,23**	0,13*	-0,12*	0,27**	0,31**
Отримання знань	-	-	-	0,22**	0,08	0,18**	0,20**	-0,11	0,25**	0,26**
Оволодіння професією	-	-	-	-	0,03	0,18**	-0,01	-0,16**	0,09	0,16**
Отримання диплому	-	-	-	-	-	0,13*	0,02	0,05	0,14*	0,13*
Прагнення успіху	-	-	-	-	-	-	-0,04	-0,14*	0,39**	0,23*
Страх невдач	-	-	-	-	-	-	-	0,20**	0,20**	0,03
Тривожність	-	-	-	-	-	-	-	-	-0,18**	-0,29**
Організованість	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,32**

*- $p \leq 0,05$; ** - $p \leq 0,01$

Цікавими і показовими є такі кореляції між рівнями:

- адаптивності та особистісної тривожності ($r = -0,47$; обернена кореляція: високий рівень адаптивності супроводжується низьким рівнем особистісної тривожності, а низький рівень адаптивності супроводжується високим рівнем особистісної тривожності);

- адаптивності та організованості ($r = 0,43$; пряма кореляція: високий рівень адаптивності супроводжується високим рівнем організованості, а низький рівень адаптивності супроводжується низьким рівнем організованості);

- загального перфекціонізму і прагненням до успіху ($r = 0,41$);

- організованості та прагненням до успіху ($r = 0,39$);

- адаптивності та прагненням до успіху ($r = 0,32$);

- інтернальності локусу контролю й рівнем організованості ($r = 0,32$);

- інтернальності локусу контролю і загальним рівнем навчальної мотивації ($r = 0,31$);

- інтернальності локусу контролю та особистісної тривожності ($r = -0,29$);

- загальним рівнем освітньої мотивації й рівнем організованості ($r = 0,27$).

Висока значущість коефіцієнтів кореляції між загальним рівнем освітньої мотивації, з одного боку, та рівнями мотивації отримання знань, оволодіння професією, отримання диплому – з іншого, є очевидними за рахунок того, що загальний рівень освітньої мотивації складається з суми цих трьох складників, тобто чим більший доданок, тим більша сума. Проте корисну інформацію можна отримати і за допомогою показників – у загальну освітню мотивацію найбільший внесок здійснює мотив «отримання знань» ($r = 0,69$), а найменший – мотив «отримати диплом» ($r = 0,54$).

Як було пояснено вище, інші кореляції, хоч і більшість з них значущі, не свідчать про пов'язаність параметрів.

Необхідно звернути увагу на відсутність значущої кореляції окремих показників мотиваційної сфери особистості з іншими дослідженими нами параметрами. Зокрема, мотивація уникнення невдач (страх невдач) має досить слабку кореляцію на рівні $r = 0,20$ при $p \leq 0,01$ лише з мотивацією отримання знань, організованістю та тривожністю. Це дає підстави висунути припущення, що страх невдач виникає в умовах освітнього середовища, впливає на організованість і тривожність особистості. Виявлений факт може стати засадовим для постановки проблеми і подальшого ґрунтовного дослідження феномену страху невдач у межах нелінійної моделі мотиваційної сфери особистості.

Специфіка методик визначення структури емоційної спрямованості та ціннісних орієнтацій особистості не дали нам змогу включити емоційну спрямованість і ціннісні орієнтації в загальний кореляційний аналіз показників мотиваційної сфери особистості. Детальний аналіз отриманих нами відомостей за методикою «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча представлено в окремій статті [9]. Особливості реалізаційного складника мотиваційної сфери особистості студентів-психологів, виявлені у нашому дослідженні, фактично співпадають з тенденціями аксіогенезу, описаними в дослідженні Г. Радчук [14].

Тому потрібно розпочати розгляд показника емоційної спрямованості особистості. Методика визначення структури емоційної спрямованості дає змогу виявити переживання людиною фундаментальних емоцій, визначає домінуючі емоції та надає можливість спрогнозувати їх вплив на діяльність і спілкування особистості. Отримані за цією методикою результати відображають значний вплив індивідуального, а не групового чинника (середні ранги кожної емоції досить близькі між собою за рахунок того, що респонденти присвоювали певним емоціям кардинально різні ранги). Це зменшує точність визначення середньостатистичної емоційної спрямованості представників вибірки. Проте певну інформацію вдалось узагальнити та побудувати середньостатистичну ієрархію в наданні переваги студентами-психологами нашої вибірки певній емоційній спрямованості:

- I місце – *комунікативні* емоції з середнім показником 5,95 бала;
- II місце – *гедоністичні* емоції з середнім показником 5,40 бала;
- III місце – *альтруїстичні* емоції з середнім показником 5,39 бала;
- IV місце – *практичні* емоції з середнім показником 5,15 бала;
- V місце – *глицьні* емоції з середнім показником 4,82 бала;
- VI місце – *естетичні* емоції з середнім показником 4,03 бала;

- VII місце – *акізитивні* емоції з середнім показником 3,96 бала;
- VIII місце – *романтичні* емоції з середнім показником 3,82 бала;
- IX місце – *гностичні* емоції з середнім показником 3,66 бала;
- X місце – *пугнічні* емоції з середнім показником 2,81 бала.

Пугнічні емоції, пов'язані з отриманням задоволення від боротьби, посіли останнє місце. Це може свідчити про нелюбов і небажання студентів-психологів конкурувати з одногрупниками в процесі оволодіння професією, однак запроваджена рейтингова система оцінювання знань студентів підштовхує їх до конкуренції. Нелюбов до жорсткої конкуренції є одним з чинників, що зменшує мотивацію до навчання в закладі вищої освіти. Високий ранг гедоністичних емоцій не сприяє мотивації до навчання в сучасних умовах. Особи з гедоністичною спрямованістю намагаються уникати місць і ситуацій, де їм некомфортно, а нашим респондентам некомфортно в умовах боротьби, що нав'язується певним способом в умовах, наприклад, рейтингової системи оцінювання знань студентів. Зокрема, на фактор негативного впливу суперництва та конкуренції на успішність творчої діяльності та творчості учнів вказує С. Сисоева у своїй праці «Основи педагогічної творчості» [17].

Акізитивні емоції, що пов'язані з любов'ю до накопичення, перебувають в кінці списку емоційних переваг, а в умовах кредитно-модульної системи бажано накопичувати бали: чим більше балів, тим успішнішим студентом тебе будуть вважати. Для студентів-психологів акізитивна спрямованість не характерна. Наші спостереження також підтверджують, що вони не схильні вести підрахунок балів за власні освітні досягнення зі значної кількості освітніх предметів. Гностичні емоції знаходяться на передостанньому місці, що зовсім не відповідає соціальній ролі студента закладу вищої освіти та не узгоджується з професіограмою та психограмою спеціаліста з психології, де певну значущість надають спрямованості психолога на пізнання внутрішнього світу людини, що є складним явищем, порівняно з процесом природничого пізнання.

Для поглибленого вивчення взаємозв'язку емоційних переживань у структурі емоційної спрямованості було здійснено кореляційний аналіз. Більшість коефіцієнтів кореляцій між рангами різних емоцій є або незначущими, або невеликими за силою. Досить цікавими виявились наступні достатньо сильні чотири кореляції, статистично значущі на рівні $p \leq 0,01$.

Між рангами *комунікативних* та *романтичних* емоцій виявлено обернену кореляцію ($r = -0,29$); високий ранг комунікативних емоцій у більшості респондентів супроводжується невисоким рангом романтичних емоцій, а низький ранг комунікативних супроводжується високим рангом романтичних емоцій у структурі емоційної спрямованості респондентів. Це свідчить про певний антагонізм, несумісність цих двох типів емоцій. Респондентам, спрямованим на спілкування, романтичні емоції не приносять значне задоволення.

Між рангами *комунікативних* та *глицьких* емоцій кореляція подібна до попередньої ($r = -0,27$). Особи, які надають перевагу комунікативним емоціям, часто відкидають емоції, пов'язані з потребою в самоствердженні, визнанні.

Між рангами *естетичних* і *практичних* емоцій виявлено обернену кореляцію ($r = -0,27$). Респондентам, схильним насолоджуватись красою природи та мистецтва, досить важко насолоджуватись процесом діяльності.

Між рангами *гедоністичних* і *гностичних* емоцій також обернена кореляція ($r = -0,30$); респондентам, для яких найвища насолода – це тілесний та душевний комфорт, а пізнавальна діяльність не приносить радості. У них відсутнє бажання проникати в сутність явищ, розуміти освітній матеріал, розв'язувати складні інтелектуальні завдання тощо.

Здійснений кореляційний аналіз підтвердив відсутність кореляцій між більшістю типів емоційної спрямованості, що свідчить про високу прогностичність методики, і надає можливість застосувати розроблений нами метод аналізу нелінійного зв'язку суміжних психологічних параметрів [10; 11; 18] для побудови типології особистості за показниками емоційної спрямованості. Побудова такої типології може стати евристичним дослідно-тренувальним завданням для становлення професіоналізму майбутніх психологів завдяки розвитку актуалізаційного складника мотиваційної сфери їх особистості.

Також здійснений аналіз виявив наявність сильної прямої кореляції між загальним рівнем освітньої мотивації та рівнем мотивації отримання знань й оволодіння професією, що є логічним, тому що вони є компонентами загальної освітньої мотивації. Саме мотивація отримання знань здійснює найбільший внесок порівняно з мотивацією отримання диплому.

Наявність прямої помірної кореляції виявлено між рівнем адаптивності та рівнем організованості; між рівнем адаптивності і прагненням до успіху; між рівнем загального перфекціонізму і прагненням до успіху; між рівнем організованості і прагненням до успіху; між ступенем інтернальності локусу контролю і загальним рівнем освітньої мотивації. Помірна обернена кореляція виявлена між рівнем адаптивності та рівнем особистісної тривожності.

Пряма слабка кореляція наявна між рівнем інтернальності локусу контролю і рівнем особистісної тривожності; між загальним рівнем освітньої мотивації та рівнем організованості. Інші кореляції, хоч і більшість з них значущі, не свідчать про пов'язаність показників мотиваційної сфери особистості між собою. Необхідно підкреслити відсутність значущої кореляції мотивації уникнення невдач (страх невдач) з іншими показниками. Страх невдач має слабку кореляцію на рівні $r = 0,20$ при $p \leq 0,01$ лише із мотивацією отримання знань, організованістю та тривожністю.

Здійснений кореляційний аналіз показників мотиваційної сфери особистості сприяє розумінню сутності мотиваційних процесів, поясненню механізмів функціонування мотиваційних феноменів у взаємозв'язку з іншими сферами особистості та надає можливість виявляти їх вплив на поведінку і діяльність людини в умовах взаємодії з соціумом.

Таким чином, виявлені кореляційні зв'язки можуть спонукати до пошуку нових емпіричних показників мотиваційної сфери особистості, стати підґрунтям для побудови типологій особистості за окремими показниками мотиваційної сфери, а також сприяти визначенню системоутворювальних факторів як кожного з чотирьох складників, так і мотиваційної сфери особистості в цілому.

Використані літературні джерела

1. Горкавий В. К. Математична статистика / В. К. Горкавий, В. В. Ярова. – Київ : Професіонал, 2004. – 384 с.
2. Грачева И. И. Адаптация методики «Многомерная шкала перфекционизма» П. Хьюитта и Г. Флетта / И. И. Грачева // Психологический журнал. – 2006. – № 6. – С. 73–80.

3. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2008. – 512 с.
4. Копець Л. Класичні експерименти в психології / Л. Копець. – Київ : Києво-Могилян. академія, 2010. – 283 с.
5. Основы психологии : практикум / ред.-сост. Л. Д. Столяренко. – Изд. 4-е, доп. и переработ. – Ростов н/Д : Феникс, 2003. – 704 с.
6. Подоляк Л. Г. Психологія вищої школи : практикум / Л. Г. Подоляк, В. І. Юрченко. – Київ : Каравела, 2008. – 336 с.
7. Подшивайлов Ф. М. Теоретико-методологічні засади визначення поняття мотиваційної сфери особистості / Ф. М. Подшивайлов // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2015. – № 10 (41). – С. 19–23.
8. Подшивайлов Ф. М. Модель мотиваційної сфери особистості / Ф. М. Подшивайлов // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2016. – № 11 (54). – С. 39–43.
9. Подшивайлов Ф. Динаміка ціннісних орієнтацій як складової мотиваційної сфери особистості студента (на матеріалі лонгітюдного дослідження) / Ф. Подшивайлов // Проблеми гуманітарних наук. – Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2015. – Вип. № 35. – С. 177–190. – (Серія «Психологія»).
10. Подшивайлов Ф. М. Соотношение мотивации достижения успеха и мотивации избегания неудач: от биполярности в теории к квадриполярности на практике / Ф. М. Подшивайлов // Актуальні проблеми психології. – Київ : Фенікс, 2014. – Т. XII. Психологія творчості. – Вип. № 20. – С. 284–293.
11. Подшивайлов Ф. М. Моделирование типологии мотивационной сферы личности студента по критерию соотношения перфекционизма и адаптивности / Ф. М. Подшивайлов // Общество. Культура. Наука. Образование. – 2015. – Вып. № 2.
12. Подшивайлова Л. І. Методологічні переваги використання аксіоматичного підходу в психологічних дослідженнях особистості / Л. І. Подшивайлова, М. О. Гончаренко // Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія. – 2010. – № 2 (14). – С. 76–81.
13. Практикум по психодиагностике : психодиагностические материалы / ред. кол. : А. А. Бодалев, И. М. Карлинская, С. Р. Пантилеев, В. В. Столин. – М. : Изд-во Москов. ун-та, 1988. – 141 с.
14. Радчук Г. К. Аксіопсихологія вищої школи: монографія / Г. К. Радчук. – Видання друге, розширене і перероблене. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. – 380 с.
15. Семиченко В. А. Психология эмоций / В. А. Семиченко. – Луганск: НПФ «Осирис», 1996. – 68 с.
16. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии / Е. В. Сидоренко. – СПб.: Речь, 2002. – 350 с.
17. Сисоева С. О. Основы педагогической творчості / С. О. Сисоева. – Київ : Міленіум, 2006. – 346 с.
18. Podshivajlov F. M. To the potentiality of students' typology creation by the criterion of academic motivation / F. M. Podshivajlov // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – Budapest, 2015. – Issue 59, III (30). – С. 69–72.

Bibliography

1. Horkavyi V. K. *Matematychna statystyka* / V. K. Horkavyi, V. V. Yarova. – Kyiv : Profesional, 2004. – 384 s.
2. Hracheva Y. Y. *Adaptatsiya metodyky «Mnohomernaia shkala perfektsyonyzma»* P. Khiuytta y H. Fletta / Y. Y. Hracheva // *Psykholohycheskyi zhurnal*. – 2006. – № 6. – S. 73–80.